

התקשורת הישראלית והמלחמה בעזה: סקירה מספר 1

"פגענו בול": סיקור היומיים הראשונים למבצע "עופרת יצוקה" בעיתונות הישראלית המודפסת

במבצע הצבאי המתנהל בימים אלה בדרום קיימים מאפיינים שהופיעו בחלקם בסיקור מלחמת לבנון השנייה. זאת, לצד מאפיינים אחרים שלא הופיעו אז. בשני המקרים, התאפיין סיקור הימים הראשונים למלחמה בעיתונות הישראלית בתחושת צדקת המערכה, בגילויי קתרזיס לאחר מה שנתפס כהבלגה יתרה מול התקפות האויב, בגיבוי תקשורתי לפעולות הצבא ובמיעוט של גילויי ביקורת. לפניכם סקירה ראשונה של "קשב" על הסיקור התקשורתי של המלחמה בעזה.

ששים אלי קרב: קדימה מלחמה

בדומה לסיקור ימיה הראשונים של מלחמת לבנון השנייה, נראה כי גם הפעם העיתונות המודפסת בישראל אינה מעלה שאלות בדבר נחיצות המבצע הצבאי ומגבה את ההחלטה לצאת אליו. ממש כמו במלחמה ההיא, הכותרות מדגישות אופוריה של הששים אלי קרב:

משיבים מלחמה: המודיעין המדויק * תרגילי ההטעיה * והמתקפה האווירית חסרת התקדים שתפסה את חמאס לא מוכן * מבצע "עופרת יצוקה" החל: 225 פלסטינים נהרגו בהפצצות מפקדות הארגון בכל רחבי רצועת עזה ("מעריב", כותרת הגיליון ביום הראשון).

טיפול בהלם: ההפתעה היתה מושלמת * פעולת הסחה מוצלחת בשילוב עם מודיעין מדויק שנאסף לאורך כשנה הביאו למכה אווירית יוצאת דופן על כ-170 יעדים * לפחות 225 פלסטינים נהרגו בהפצצה החמורה אי פעם של צה"ל בעזה, ומנהיגי החמאס ירדו למחתרת ("מעריב", כותרת עמוד 6 ביום הראשון)

גם הכותרות ב"ידיעות אחרונות" נלהבות למדי. כך קראה כותרת הגג של הגיליון:

מתקפת פתע בעזה: חמאס נדהם, 225 פלסטינים נהרגו * במטח התגובה נהרג תושב נתיבות * צה"ל נערך לכניסה קרקעית: "זאת רק ההתחלה"

כותרת גיליון "הארץ" באותו יום מאופקת יותר:

צה"ל פתח במתקפת פתע נגד החמאס: כמאה יעדים הושמדו בפעולה האווירית הגדולה ביותר מאז 1967

למחרת, ביום שני, התלהבות הכותרות מתוצאות המבצע עד לאותו רגע אף גוברת. הכותרת הראשית ב"ידיעות אחרונות" מציגה את ההישג בשתי מילים ענקיות: **המנהרות הושמדו**.

המלחמה אף לובשת מושגיות ספורטיבית, אופורית ומטרידה. כותרת בעמוד 4 של "ידיעות אחרונות" מדווחת על תחושת התלהבות ותחרותיות בקרב חילות השדה מול האפשרות שכוחות רגליים יכנסו למערכה:

קרב יוקרה: גולני מול הצנחנים: שתי החטיבות רבות ביניהן מי תיכנס לעזה * בצה"ל מרגיעים: יהיה מקום לכולם

בכותרות כל העמודים הראשונים של "ידיעות אחרונות" באותו יום קיימת התעלמות מוחלטת מהמספר המבהיל של סך כל הקורבנות הפלסטינים של ההפצצות, שהגיע עד אותו זמן לכ-300.

אל מול הדיווח הנלהב העוסק בצדקת המבצע ובהצלחתו, המובלט בכותרות החדשותיות ובסיקור השוטף, מופיעים גם דברי ביקורת. אולם אלו נשארים, בסופו של דבר, בשוליים – בתוך טורי דעה של ב. מיכאל ושל יהונתן גפן. צריך לזכור כי בסופו של דבר טורי הדעה נתפסים כדעותיהם הפרטיות של הכותבים, ולא כ"חדשות". לפיכך, השפעתם מוגבלת.

"פגענו בול": סיקור הפגיעות בצד הפלסטיני

מספר ההרוגים הגדל במהירות בצד הפלסטיני בשני ימי ההפצצות הראשונים מוסגר בסיקור התקשורתי בעיקר כסיפור של הצלחה מבצעית ואסטרטגית של ישראל.

חמאס נדהם, 225 פלסטינים נהרגו ("ידיעות אחרונות", כותרת הגג של הגיליון ביום ראשון)

טיפול בהלם ("מעריב", כותרת עמוד 6 ביום ראשון)

בפחות מ-4 דקות הושמדו רוב בסיסי החמאס ("הארץ", כותרת ראשית בעמוד 2 ביום ראשון)

גם הריגתם של עשרות צוערי קורס המשטרה הפלסטינית תואר במרבית המקומות כהצלחה גדולה. כותרת ענק ב"ידיעות אחרונות" שהתפרשה על שני עמודים 10-11 קבעה בנחרצות: **חמאס נרדם – וחטף**. בסגנון דומה סיפרה מסגרת שייחד העיתון לסיפור ההפצה של מסדר הסיום של המשטרה: **אלמנט ההפתעה: התקפה במסדר הסיום**. דברי ביקורת על חיסול הצוערים, אשר כפי שדווח, לא עסקו בפעילות לוחמה נגד ישראל, ניתן היה לגלות במקומות שוליים אחדים, הרחק מהכותרות החדשותיות. כך, למשל, בביקורת טלוויזיה של "מעריב" ביום שני:

שלשום, תחת הרושם העז שעוררה ההתקפה המפתיעה, חמקה מתחת למכ"ם של כולם הפצה אחת, שיש לשער שעוד ידובר בה רבות: ההפצה בטקס הסיום של משטרת החמאס... שלומי אלדר בערוץ 10, הוא כרגע היחיד שמשדר וחושב אחרת. אלדר עומד על כך ש-155 ההרוגים בהפצה היו שוטרים אזרחיים לגמרי, מכוני תנועה ורושמי דו"חות, שאך זה סיימו את הקורס שלהם. לא אוחזי נשק, לא מחבלים [...].

ביקורת על הפגיעות בצוערים ניתן היה למצוא גם בעדויות שגבתה עמירה הס מתושבי עזה ואשר התפרסמו בעמודים 3 ו-5 של "הארץ" בשני הימים הראשונים לסיקור.

ככלל, היקף סיקור הפגיעות באזרחים הפלסטינים היה קטן יותר בימים הראשונים של המבצע בהשוואה לסיקור הפגיעות באזרחים לבנונים במלחמת לבנון השנייה. גם כאשר מופיע סיקור כזה הוא מתאפיין ב"עיקרון הפרדה", שכמוהו ראינו בסיקור המלחמה בלבנון: בעמודים הראשונים צה"ל מתואר כמי שעסוק בלחימה בחמאס. העובדה שהלחימה הזו מסבה נזקים כבדים לאוכלוסייה אזרחית מופיעה רחוק מהעין, רק בעמודים פנימיים ובעומק הטקסטים.

כך למשל, מדווחת הכותרת הראשית של "מעריב" ביום ראשון: **225 פלסטינים נהרגו בהפצת מפקדות הארגון בכל רחבי רצועת עזה**. מפה גדולה בעמוד 3 מתארת את הפגיעות במבנים של משטרת חמאס מחסני אמל"ח ומתקני אימונים. כותרת נלהבת אחרת מכריזה: **פגעו בול – 98 אחוזי דיוק למטוסים**.

רק עמוק בתוך הגיליון מתחילה להתברר מידת הדיוק של המטוסים:

בבתי החולים מתרוצצים אזרחים נואשים ומחפשים את יקיריהם שנפגעו, אחרים מתפללים לשקט ויודעים שהוא רחוק מתמיד.

עיון בתוכני הכתבות מגלה גם כי על פי ממקורות פלסטיניים כי 60% מההרוגים בהתקפות היום הראשון הם אזרחים.

גם ב"ידיעות אחרונות" מסתמנת תמונה דומה, בה פועל עקרון הפרדה: מפה בעמוד 3 של גיליון ה-29 בדצמבר מציינת פגיעה בבנייני הממשל של חמאס. הכותרת מדווחת כי **צה"ל כתש, זה היום השני ברציפות את מטרות הטרור בעזה**. רק עמוק בתוך הטקסט ניתן לגלות כי אותה כתישה של מטרות הטרור הביאה להריגת 20 ילדים ועשר נשים. מהסיקור משתמע שכל מי שאינו אשה או ילד הוא פעיל טרור.

בניגוד ל"מעריב" ו"ידיעות אחרונות" מקדיש "הארץ" מקום בולט לסיקור הפגיעות באזרחים. כך למשל, מדווחות הכותרות בעמוד הראשון של העיתון ביום שני:

בעזה אזלו החלקות הפנויות בבתי הקברות: תושבים מדווחים מהרצועה, שאין מספיק מיטות בבתי החולים ושניתוחים מתבצעים ללא הרדמה

"בולטים בעליבותם": סיקור עמדות הציבור הערבי

ביום שני סיפרו שלושת העיתונים בכותרות גדולות על הפגנות הציבור הערבי בישראל, במחאה על הפעולה בעזה, שכללו יידוי אבנים. הפגנות שקטות יותר בהן מחו גם יהודים נגד המבצע לא הגיעו לכותרות וזכו רק לשורות בודדות בתוכני כתבות. כותרת גדולה של "מעריב" דיווחה בדרמטיות על ההפגנות של ערביי ישראל וקראה: **כמעט לינץ'**. "ידיעות אחרונות" באותו יום דווח: **מתקפה בכביש 6**. כותרת גג גדולה סיפרה על בקבוק תבערה שנזרק לכביש 6. רק מי שקרא את השורות הקטנות בטקסט גילה שהכביש היה ריק וכי ניסוח הכותרת סובל מהתלהמות יתר. הכותרת של "הארץ" היתה יותר מאופקת: **גל התפרעויות בישובים ערביים**. לאווירת הסיקור הקשה מצטרף הטור של בן כספית שהתפרסם באותו יום בהבלטה. דבריו של כספית מתאפיינים בנימה תוקפנית וגזענית באופן דומה להפליא לטור שכתב בזמן המלחמה בלבנון ("מכתב לאחמד טיבי"). כמו אז, גם הפעם חבר הכנסת

אחמד טיבי משמש ככתובת המיידית לזעמו של כספית על הציבור הערבי בישראל, כאילו שום דבר לא נלמד ושום דבר לא השתנה. הקטע הרלבנטי בטור שלו מובלט בכותרת שאומרת **ערביי ישראל – בולטים בעליבותם**:

[...] טיבי, מעכשיו, יכונה דובר החמאס. אין ברירה. זה מה שהוא. לא מזמן ייבבו טיבי וחבריו ברמאללה על מה שהחמאס עולל להם [...] "פאניקה בשדרות" אמר ד"ר טיבי. שיבוא לראות את זה מקרוב. שיחיה רבע שעה תחת מטר של טילים. שלא להגיד שמונה שנים. כשהוא נאלץ לעבור רבע שעה מיותרת במחסום של צה"ל, הוא מאבד את הצפון ומתחיל להשתולל. אחר-כך, הם מתפלאים מנין הגיע אביגדור ליברמן, ואיך זה שעוד מעט 15 מנדטים יתמכו בו בכנסת.

"קסם הפעולה הרחבה פג": מה נשתנה מאז המלחמה הקודמת?

למרות הביקורת, אפשר לראות כי העיתונים הפיקו לקח חשוב אחד בעקבות תוצאות מלחמת לבנון השנייה. סיקור מלחמת לבנון השנייה יצר רושם לפיו מלחמה מטרות ברורות וגרס כי המלחמה תסתיים רק כאשר אלה יושגו במלואן. הפעם, מזהירה העיתונות מפני היסחפות אחרי מטרות בלתי ריאליות ומקיימת דיון באשר לנקודה בה יהיה רצוי מבחינת ישראל לסיים את המבצע הצבאי. הפעם, דיון זה מתקיים החל מיזמו הראשון של המבצע. אמנם הוא אינו שולל את צדקת המבצע ואמנם הוא מתנהל בעיקר בטורי הדעה, אך אלה מקבלים הבלטה בעמודים הראשונים של העיתונים. דיון כזה לא התקיים כלל בימים הראשונים של מלחמת לבנון השנייה, ולפיכך יש לראות בחיוב התנהלותו של דיון כזה היום.

כך, למשל, "מעריב" פרסם בעמוד הראשון של גיליון ה-28 בדצמבר את טורו של עופר שלח תחת הכותרת: **זיכרון האופוריה**. בטור אומר שלח:

גם מלחמת לבנון החלה במבצע אווירי מוצלח ועתיר מודיעין. מכוח אווירת האופוריה היא נשא אולמרט את נאום המהולל בכנסת ב-17 ביולי. מכוח האופוריה היא לא החלה ישראל, מיד עם השלמת המבצע האווירי בחיפוש אחר מנגנוני סיום נאותים, שיאפשרו לשמר את מה שהושג ולא להיגרר למערכה ממושכת.

גם "הארץ" מעלה את שאלת "נקודת היציאה" לכותרת משנה בעמוד 2 של גיליון יום שני:

ההפצצות היום יסמנו את סיומו הקרוב של החלק האווירי במבצע "עופרת יצוקה" וישראל תצטרך לבחור בין שתי אפשרויות: לפתוח בפעולה קרקעית שעלולה להוביל להסתבכות, או לסיים את המבצע

הערה לסיום

ממצאים ראשוניים אלה אינם מתיימרים לקבוע קביעות סופיות ומחלטות באשר לאופי סיקור המבצע הנוכחי, בהתחשב בפרק הזמן הקצר שחלף מאז תחילתו. מטרתם העיקרית היא לעורר שיח תקשורתי וציבורי על תפקוד התקשורת בעת העימות הנוכחי, בעודו מתרחש. בסיקור המלחמה הקודמת תרמה התקשורת הישראלית תרומה שלילית בהתגייסותה להצדקת המהלכים הצבאיים, ובכך שלא הציגה עמדות ביקורתיות וחלופות. ראוי לדרוש מהעורכים והמנהלים, הכתבים והפרשנים בתקשורת הישראלית כבר עכשיו ולא אחרי המלחמה: הקפידו על אחריותכם המקצועית והאזרחית, לבל יחזרו על עצמם כשלי הסיקור של המלחמה הקודמת, על כל משמעויותיהם לבריאותה ולחוסנה של החברה בישראל.